

REPUBLIC OF CYPRUS
DEPUTY MINISTRY OF TOURISM

CYPRUS TOURISM ORGANISATION

Το Τέμενος Ομεριέ ή της *Εμερκές*, όπως είναι καλύτερα γνωστό στους κατοίκους της Λευκωσίας, βρίσκεται στο νότιο τμήμα της παλαιάς Λευκωσίας, εντός των τειχών, μεταξύ των προμαχώνων Costanza και Rodocataro, κοντά στην Κεντρική Δημοτική Αγορά. Πήρε το όνομα Οπεριέ προς τιμή του προφήτη Ομάρ, που, κατά την τουρκική παράδοση, επισκέφθηκε την Λευκωσία καθοδόν προς την Αίγυπτο και διανυχτέρευσε στο νάρθηκα ερειπωμένης εκκλησίας. Ποιας εκκλησίας?

Σύμφωνα με τον Camille Enlart στο βιβλίο του *Γοτθική Τέχνη και η Αναγέννηση στην Κύπρο*, μεταφρασμένο από τον David Hunt, το τέμενος Ομεριέ προσδιορίστηκε ως η εκκλησία της Αγίας Μαρίας των Αυγουστινιανών από τον Count Louis de Mas Latrie καθώς και από τον Major Tankerville Chamberlayne, από τις ταφόπετρες που βρέθηκαν στις πλακοστρώσεις του.

Ο Ντε Μας Λατρί βασίστηκε, όπως και οι κατοπινοί μελετητές, σε δυο ταφόπετρες με ονόματα μοναχών του Τάγματος των Αυγουστινιανών. Οι ταφόπετρες αυτές βρίσκονταν στο πάτωμα του τεμένους μέχρι το 1940, ανάμεσα σε 150 περίπου άλλα τεμάχια ταφόπετρων, μέρος των οποίων βρίσκεται σήμερα στις συλλογές του Τμήματος Αρχαιοτήτων. Μερικές από αυτές εκθέτονται μάλιστα σήμερα στο Μεσαιωνικό Μουσείο, εντός του Μεσαιωνικού Κάστρου της Λεμεσού, στα νότια παράλια της Κύπρου.

Σύμφωνα με τα λεγόμενα του προσκυνητή Nicholas of Martoni, ο οποίος επισκέφτηκε τη Λευκωσία το 1395, το Μοναστήρι των Αυγουστινιανών ήταν ένα από τα τρία σημαντικότερα στην πρωτεύουσα. Τα άλλα δύο ήταν του Αγίου Φραγκίσκου και του Αγίου Δομίνικου. Το Μοναστήρι των Αυγουστινιανών βρισκόταν στη μέση των φυτειών του ζαχαροκάλαμου και κοντά του υπήρχε χωράφι από σιτάρι και κριθάρι, κάτι που το καθιστούσε όμορφο και ελκυστικό, τοπίο τόσο διαφορετικό από αυτό που βρίσκει κανείς σήμερα.

Η εκκλησία της Παναγίας των Αυγουστινιανών μετατράπηκε σε τέμενος από τους Τούρκους μετά από διαταγή του αρχιστράτηγου Μουσταφά Πασά, ένα χρόνο μετά την πτώση της Λευκωσίας, το 1571. Ο Rupert Gunnis στο βιβλίο του, *Historic Cyprus* γράφει πως « Όταν οι Τούρκοι πήραν την εκκλησία και την μετέτρεψαν σε τέμενος,

έσκισαν το δάπεδο, το οποίο ήταν καλυμμένο με εγχάρακτες ταφόπλακες και πέταξαν τα οστά όσων ήταν θαμμένοι από κάτω. Στη συνέχεια ξανάστρωσαν το δάπεδο, με τρόπο τρελλής τοποθέτησης των ταφόπετρων, γιατί άλλες βλέπαν προς τα πάνω και άλλες προς τα κάτω, μερικές βλέπαν προς τη σωστή κατεύθυνση, δηλαδή το κεφάλι έβλεπε προς την ασίδα και σε άλλες, το κεφάλι έβλεπε προς την δυτική είσοδο».

Οι ταφόπετρες αυτές των Λουζινιανών ευγενών έχουν μετακινηθεί και διασωθεί από το 1940, χάρη στις ενέργειες του M. Munir Bey, όπως αναφέρει και πάλι ο Rubert Gunnis. Ο Munir Bey ήταν διευθυντής του ΕΦΚΑΦ (μουσουλμανικό ίδρυμα της Κυπριακής Δημοκρατίας). Ίδρυμα στο οποίο ανήκει σημαντική ακίνητη ιδιοκτησία, τόσο στις κατεχόμενες όσο και στις ελεύθερες περιοχές.

Ας δούμε πως φαίνεται σήμερα το μνημείο αυτό.

Η σωζόμενη εκκλησία χρονολογείται στο πρώτο μισό του 14^{ου} αιώνα. Αποτελείται από ένα κλίτος με διαστάσεις 41 x 11 μέτρων περίπου, που αρχικά καλύπτονταν με σταυροθόλια. Στα ανατολικά υπάρχει τρίπλευρη ασίδα και στα δυτικά νάρθηκας με 3 τόξα στην πρόσοψη. Το κεντρικό τόξο είναι μεγαλύτερο από τα άλλα, διατηρούν όμως το ίδιο ύψος εξαιτίας της κάθετης προέκτασης της βάσης τους, πάνω από τις κολόνες.

Η πόρτα της κεντρικής εισόδου (θολωτή είσοδος) ανήκει στο αρχικό κτήριο και διατηρεί την αξιόλογη ανάγλυφη διακόσμηση της. Η εκκλησία πρέπει να είχε αρχικά ύψος 15 μέτρων, γεγονός που την καθιστούσε το πιο μεγαλοπρεπές κτήριο της μεσαιωνικής Λευκωσίας μετά την Αγία Σοφία. Η αρχιτεκτονική του κτηρίου είναι απλή, με βαριές εξωτερικές προσόψεις και στηρίγματα. Κατάλοιπα μιας μεταγενέστερης, αναγεννησιακής προσθήκης στο κτήριο είναι ορατά στα βορειοδυτικά. Η οροφή και το εποικοδόμημα, περίπου μέχρι το ύψος των παραθύρων, καταστράφηκε από τους κανονιοβολισμούς των Τούρκων κατά την κατάληψη της Λευκωσίας το 1570.

Ένα χρόνο μετά, οι Οθωμανοί ξανάχτισαν τους τοίχους και κάλυψαν το κτήριο και τον προθάλαμο με ξύλινη στέγη. Το εσωτερικό της εκκλησίας καλύφθηκε με γύψο και επίσης εσωτερικά προστέθηκε ο μιναρές, στη βόρεια πλευρά. Η εκκλησία μετατράπηκε σε τζαμί.

Εξωτερικά, βορειοανατολικά του τεμένους διακρίνει κανείς σήμερα έναν τοίχο με πόρτα αναγεννησιακού ρυθμού, που θεωρείται ότι ανήκε στα μοναστηριακά κτήρια. Σύμφωνα με τον Καμίλ Ανλάρ (Camille Enlart) πρέπει να ήταν εκεί ο ξενώνας που είχε κτίσει ο Λατίνος αρχιεπίσκοπος Κύπρου Guillaume Gouème, μετά το 1469. Επί Τουρκοκρατίας ήταν εγκατελειμένο. Σωζόταν ερειπωμένο μέχρι το ύψος του δεύτερου ορόφου, ήδη από τον 17^ο αι. ως και τις αρχές του 20^ο αι.

Ας δούμε τώρα ποιοι ήταν οι Αυγουστινιανοί μοναχοί, που ζήσαν άλλοτε εδώ. Μετά την κατάρρευση του μονοπωλίου του μοναχικού Τάγματος των Βενεδικτίνων στα τέλη του 11^{ου} αι., οι κοινωνίες των δυτικοευρωπαϊκών κρατών γνώρισαν γρήγορη ανάπτυξη και ποικιλία σ'όλους τους τομείς της οργανωμένης ζωής. Ανάμεσά τους και στην μοναστική οργάνωση, της οποίας οι πιο σημαντικές νέες εκδηλώσεις ήταν το Τάγμα των Αυγουστινιανών και το Τάγμα των Κιστερκιανών.

Οι Αυγουστινιανοί απέβλεπαν στην αναβίωση των αυστηρών ασκητικών κοινοκτημονικών αρχέγονων τρόπων ζωής της Βίβλου, με βάση επιστολή του αγίου Αυγουστίνου, του περίφημου αντικλασσικιστή επισκόπου Ιππώνος του τέλους του 4^{ου} μ.Χ. αιώνα. Οι Αυγουστινιανοί χωρίστηκαν αργότερα σε *αυστηρή σχολή*, που τηρούσε τις πιο πάνω αρχές και σε *ευρύτερη*, που επέτρεπε διάφορες παρεκκλίσεις πλην της κοινοκτημοσύνης.

Στην Κύπρο, Αυγουστινιανοί ήλθαν πιθανόν από το 1192 ή κατ'άλλους το 1198, αφού είχαν φύγει από την Ιερουσαλήμ. Στην περιοχή της Κερύνειας, στο βουνό, οικοδόμησε γι'αυτούς μικρό μοναστήρι προσευχής ο Αμάλριχος Λουζιγιανός, βασιλιάς της Ιερουσαλήμ. Ο βασιλιάς της Κύπρου Ούγος Α' (1204-1218) τους δώρησε την Επισκοπιά, κοντά στο μοναστήρι τους και ο Λατίνος αρχιεπίσκοπος Κύπρου Thierry τους επέτρεψε να υιοθετήσουν τον κανόνα των Premontre. (Το μοναστήρι του

Premontre είχε συνδεθεί με την αυστηρή σχολή των Αυγουστινιανών και τους κανόνες τους είχε θεσπίσει στα 1120 ο αρχιεπίσκοπος Μαγδεμβούργου Νορμπέρτ).

Από το χρώμα του ενδύματός τους, που ήταν λευκό, έγιναν γνωστοί και ως Λευκοί Πατέρες. Στην περιοχή ανατολικά της Κερύνειας, οι Αυγουστινιανοί κατείχαν για μια περίοδο το Λευκό Μοναστήρι, δηλαδή το περίφημο αββαείο του Πέλλαπαϊς, το μοναστήρι εδώ στη Λευκωσία και παράρτημα στην Πάφο, που δυστυχώς δεν σώζεται.

Ο αρχηγός της αδελφότητας των Αυγουστινιανών ήταν μιτροφόρος ηγούμενος και ιππεύοντας είχε το προνόμιο να φέρει επίχρυσο ξίφος και φτερνιστήρια, όπως οι φεουδάρχες του βασιλείου της Κύπρου.

Επί τουρκοκρατίας στην Κύπρο, όπως και σ'άλλα μέρη του ελληνισμού, κυκλοφορούσε στα μοναστήρια μετάφραση του έργου *Ακόλουθος του Χριστού ή Κανονικόν Εκλογάριον* του Αυγουστινιανού μοναχού Thomas Haemerken von Kempren ή Kempis (1380-1471). Η μετάφραση ήταν, πιθανόν, του Νεόφυτου Ροδινού, γνωστού Κύπριου θεολόγου του 17^{ου} αιώνα, γνώστη της λατινικής γλώσσας. Ένα τέτοιο χειρόγραφο μετάφρασης βρέθηκε στο μοναστήρι του Κύκκου.

Σήμερα το Τζαμί της Εμερκές είναι ένα μεσαιωνικό μνημείο που επισκέπτονται ντόπιοι και ξένοι. Χρησιμοποιείται για τις θρησκευτικές ανάγκες των Μουσουλμάνων, άτομα διαφόρων εθνικοτήτων που κατοικούν στην πρωτεύουσα και γενικά στην Κύπρο και συγχρόνως αποτελεί πηγή για μελέτη της ιστορίας των μεσαιωνικών θρησκευτικών ταγμάτων της Ευρώπης και της μεσαιωνικής αρχιτεκτονικής.

Εάν βρεθεί κανείς στην περιοχή, μέρα Παρασκευή, γύρω στη μία το μεσημέρι, θα παρατηρήσει έντονη δραστηριότητα, λόγω της προσέλευσης των πιστών στο τζαμί για την καθιερωμένη τους προσευχή. Ας ακολουθήσουμε κι εμείς αυτή τη διαδρομή.

Περπατώντας στην οδό Τρικούπη, ανάμεσα στο καφενείο και το περίπτερο αντικρίζουμε την είσοδο του επιβλητικού μνημείου. Περνούμε από το σιδερένιο κάγκελο και πορευόμαστε στον τσιμεντένιο διάδρομο. Στα δεξιά μας θα δούμε τη βρύση για τον καθαρισμό. Εδώ, οι μουσουλμάνοι πιστοί θα πλύνουν τα χέρια, τα πόδια, το σβέρκο, το

λαιμό και το πρόσωπο, θα αφήσουν στη συνέχεια τα παπούτσια τους στο προαύλιο, κοντά στην είσοδο και θα εισέλθουν στο τζαμί.

Ένα πράσινο χαλί καλύπτει το δάπεδο. Το χαλί είναι για πρακτικούς λόγους, γιατί οι πιστοί παραμένουν γονατιστοί κατά τη διάρκεια της προσευχής. Το χρώμα του χαλιού επίσης συμβολικό, γιατί σύμφωνα με το Ισλάμ, το πράσινο δηλώνει τον παράδεισο. Αριστερά και δεξιά αντικρίζουμε δύο ξύλινες βιβλιοθήκες με καμάρα στο πάνω μέρος κάθε βιβλιοθήκης, που κοσμούνται με θρησκευτικά βιβλία, όπως το κοράνι, το ιερό βιβλίο των μουσουλμάνων. Πιο πέρα, μπροστά μας, βρίσκεται ο άμβωνας (mimbar), απ' όπου ο Ιμάμης απευθύνεται στους πιστούς. Κοντά σ' αυτό βρίσκεται και το μιχράπ (mihrab), η κόγχη της προσευχής στον τοίχο, σε πράσινο χρώμα, που έχει κατεύθυνση προς τη Μέκκα. Δηλώνει δηλαδή την κατεύθυνση, στην οποία προσεύχονται οι πιστοί. Απέναντι ακριβώς υπάρχει ένα τετράγωνο μπαλκόνι, που χρησιμοποιούσαν παλιά, οι γυναίκες, μακριά από τα μάτια των ανδρών. Τώρα, χρησιμοποιούν τον χώρο όπου βρισκόταν παλιά το παρεκκλήσι του John de Montfort.

Αυτός είναι και ο μοναδικός καλοδιατηρημένος χώρος από ολόκληρο το μνημείο. Το ταβάνι διατηρεί τις αψιδωτές καμάρες που στηρίζονται στους τέσσερις πεσσούς από πωρόλιθο με κιονόκρανα στον ανατολικό τοίχο. Τα τέσσερα παράθυρα ωστόσο, με τη ξύλινη κορνίζα, επιτρέπουν στο φως της μέρας να φωτίσει τον χώρο.

Στα βόρεια μπορούμε να δούμε μέρος του κτηρίου, όπου φιλοξενούνταν οι προσκυνητές. Εκεί που διατηρείται η αψιδωτή είσοδος αναγεννησιακού ρυθμού.

Στην βορειοδυτική γωνιά του παρεκκλησιού υπάρχει στρογγυλή σκάλα με 42 σκαλοπάτια, που οδηγεί στον κατεστραμμένο μιναρέ, ο οποίος μάλλον κατέπεσε λόγω σεισμού. Ο μιναρές αντικαταστάθηκε τελικά από άλλον, ο οποίος τοποθετήθηκε πιο βορειοδυτικά. Πενήντα σκαλιά πρέπει να ανεβεί ο ιμάμης, για να φτάσει στην πρώτη βαθμίδα, απ' όπου και θα καλέσει τους πιστούς ενώ ακολουθούν άλλα τόσα για την επόμενη βαθμίδα. Για τον επισκέπτη του μνημείου, αυτό ειδικά το σημείο (το ψηλότερο) είναι ιδανικό για να θαυμάσει την πανοραμική θέα της εντός των τειχών πόλης της Λευκωσίας.

Βορειοανατολικά μπορεί κανείς να θαυμάσει το επιβλητικό Αρχιεπισκοπικό Μέγαρο και ανατολικά την Οικία του Δραγομάνου Χατζηγεωργάκη Κορνέσιου, αντιπροσωπευτικό δείγμα της αρχιτεκτονικής του 18^{ου} αιώνα, που έχει ανακηρυχθεί σε αρχαίο μνημείο από το Τμήμα Αρχαιοτήτων.

Δεκατρία σκαλοπάτια πιο πάνω, ανεβαίνοντας στο μιναρέ φτάνουμε στο ψηλότερο σημείο του, που φέρει μεταλλική κωνική οροφή.

Επιστρέφοντας τώρα στο εσωτερικό του τζαμιού, βλέπουμε τα αραβουργήματα (επιγραφές στα αραβικά) στους τοίχους. Τρεις κρυστάλλινοι πολυέλαιοι και τρεις μεγάλοι ανεμιστήρες (αναγκαίοι για την καλοκαιρινή περίοδο) κρέμονται από το ξύλινο ταβάνι. Σύμφωνα με τον ιμάμη του Ομεριέ το ταβάνι είναι μόλις εκατόν χρόνων, αφού αντικαταστάθηκε ύστερα από πυρκαγιά. Εξωτερικά η οροφή είναι κεραμοσκεπάστη.

Στην ανατολική μεριά του μνημείου, άλλοτε η αφίδα του ιερού, υπάρχουν τρία στενόμακρα παράθυρα με ξύλινη κορνίζα τα οποία κάποτε θα ήταν καλυμμένα με βιτρώ.

Αυτό είναι το τζαμί Ομεριέ, που αντικατέστησε τον επιβλητικό γοθτικό ναό. Ένα ακόμα μνημείο που μαρτυρά την πλούσια ιστορία του νησιού.

Ας ρίξουμε τώρα μια ματιά στα Λουτρά Ομεριέ, που βρίσκονται και αυτά στην παλιά πόλη της Λευκωσίας, δίπλα στο ομώνυμο τέμενος και βορειοδυτικά της Αρχιεπισκοπής. Χτίστηκαν γύρω στο 1571, ως δωρεά του Λαλά Μουσταφά Πασά προς την πόλη, από τότε που το νησί έπεσε στα χέρια των Οθωμανών. Το συγκρότημα των λουτρών (Χαμάμ) ήταν αφιερωμένο στο Προφήτη Ομάρ και η περιοχή έγινε γνωστή ως Ομεριέ. Η είσοδος από τη νότια πλευρά του κτηρίου οδηγεί στην αίθουσα υποδοχής που καλύπτεται με θολωτή στέγη. Στη μέση της αίθουσας βλέπουμε μια οκταγωνική δεξαμενή. Πίσω από αυτήν υπάρχουν δύο δωμάτια μεσαίας θερμοκρασίας και πίσω από αυτά το θερμό θολωτό δωμάτιο. Τα Οθωμανικά Λουτρά έχουν γίνει ιδιαίτερα ελκυστικά μετά την πρόσφατη ανακαίνιση τους και αποτελούν ένα δημοφιλές σημείο ανάπαυσης στη Λευκωσία.

Η αποκατάσταση του μνημείου αυτού, αποτελεί τμήμα ενός ευρύτερου σχεδίου, το οποίο εφαρμόζεται στο πλαίσιο του Ενιαίου Ρυθμιστικού Σχεδίου Λευκωσίας και χρηματοδοτείται κυρίως από τα προενταξιακά κονδύλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω του UNDP (Πρόγραμμα Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών), του Γραφείου Παροχής Υπηρεσιών του ΟΗΕ και της Συνεργασίας για το Μέλλον. Πόροι για την υλοποίηση του σχεδίου αυτού χορηγήθηκαν από το Δήμο Λευκωσίας και από το Υπουργείο Εσωτερικών. Το 2006 το μνημείο απέσπασε το Πρώτο Βραβείο στην κατηγορία «Διατήρηση της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς» του Βραβείου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Πολιτιστική Κληρονομιά / Europa Nostra.